

Stockholm den 22 augusti 2025

R-2025/0964

Till Justitiedepartementet

Ju2025/00949

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 23 april 2025 beretts tillfälle att yttra sig över promemorian Ett höjt bidrag vid återvandring.

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstryker förslaget i sin helhet. I det betänkande som avlämnades i juni 2024 avseende stöd till invandrares utvandring, bedömde den utredningen att större höjningar av dagens ekonomiska bidrag till återvandring bör ses som riskabla och därför bör undvikas, liksom att den möjliga nyttan inte är tillräckligt stor för att motivera ett sådant risktagande.¹ Advokatsamfundet delar den bedömning som gjordes i angivet betänkande. Advokatsamfundet bedömer därtill att det inte finns tillräcklig utredning som styrker att införandet av aktuell lagstiftning kommer få avsedd effekt, och att det med hänsyn till de risker som finns inte är rättssäkert att lagstifta i enlighet med promemorians förslag.

Utöver detta anser Advokatsamfundet att det är problematiskt om det skulle införas en reglering innebärande att Sverige som stat skulle ingå avtal med enskilda individer, enligt vilka dessa individer först ska uppfylla sin del av överenskommelsen och Sverige därefter skulle ha obestämd tid på sig för att uppfylla sin del av överenskommelsen, samt därtill ha ensidig möjlighet att underlåta att utbetala och/eller återkalla

¹ Se betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53, sid. 13).

återvandringsbidraget på grund av omständigheter som ligger helt utanför den enskildes kontroll och som denne inte råder över.

Den aktuella lagstiftningen riskerar vidare att bli ett starkt incitament för svaga och utsatta människor att, utan relevanta riskbedömningar, underkasta sig risker. Advokatsamfundet är kritiskt till avsaknaden av analys avseende problematiken i att flyktingar och andra skyddsbehövande utsätter sig för nya risker till följd av incitament från svenska staten.

Med beaktande av de följder som ett avtal om bidrag för återvandring enligt promemorians förslag skulle kunna få för enskilda, är det Advokatsamfundets uppfattning att advokater i många fall skulle ha svårt att ge utlänningar som befinner sig i Sverige rådet att ansöka om bidraget.

Synpunkter

Angående utbetalning av återvandringsbidrag

Av promemorian framgår att utbetalning av beviljat bidrag ska ske i tre steg. Vidare framgår det att den största delen av bidraget ska utbetalas när mottagarens uppehållstillstånd har återkallats, eller giltighetstiden för ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har löpt ut, dock tidigast 15 månader efter utresan från Sverige. Advokatsamfundet avstyrker en sådan utbetalningsmodell av flera skäl. Dels då utbetalningen av bidraget i många fall blir direkt avhängigt Migrationsverkets beslut om återkallande av uppehållstillstånd, varför tidsutdräkten kommer att variera utifrån Migrationsverkets arbetsbelastning, handläggningstid och andra faktorer som ligger utanför den enskildes kontroll. Dels då det införs en tidsfrist för när bidraget tidigast ska betalas ut, men ingen tidsfrist för när det senast ska betalas ut. Avsaknaden av det sistnämnda riskerar att få orimliga konsekvenser för den enskilde som står rättslös när ett beviljat bidrag inte betalas ut trots att tiden går. Det bör därför åtminstone införas ett ”men dock senast”, så att det finns en förfallodag avseende statens motprestation. Därtill konstaterar Advokatsamfundet att en sökande som önskar etablera sig i ett annat land torde vara i störst behov av likvida medel i den inledande fasen vid ankomsten till det nya landet, varför det är orimligt att den största delen av bidraget betalas ut tidigast 15 månader efter utresan från Sverige. En ordning enligt vilken sökanden fick del av hela beloppet i ett tidigt skede, skulle bättre tjäna lagstiftningens syfte om att underlätta etableringen i ett nytt land, och skulle därtill minska risken för

svenska myndigheter att möta praktiska hinder vid utbetalning (se mer om detta nedan).

Angående hinder mot utbetalning

Advokatsamfundet anser att det föreslagna utrymmet för att besluta om att ett beviljat återvändningsbidrag helt eller delvis inte ska betalas ut, är mycket problematiskt. Detta eftersom förslaget innebär att den enskilde inte kan förutse om eller när en utbetalning kommer ske. Möjligheten att återkalla bidrag på grund av praktiska hinder som omöjliggör utbetalning av bidraget i rimlig tid, finner Advokatsamfundet särskilt problematiskt. Det torde därtill finnas länder i vilka det redan på förhand kan konstateras att det saknas praktiska möjligheter för utbetalning av bidrag. Det vore inte en rimlig ordning att en svensk myndighet beslutar om att bevilja någon ett bidrag, som det redan på förhand kan konstateras aldrig kommer att kunna betalas ut i praktiken. Det är inte heller en rimlig ordning att en enskild beviljas ett bidrag, som sedan inte kan betalas ut till följd av exempelvis en förändrad situation i hemlandet eller andra omständigheter som den enskilde inte råder över. Advokatsamfundet motsätter sig en ordning i vilken bidrag kan underlåtas att betalas ut på grund av omständigheter som ligger helt utanför den enskildes kontroll. Advokatsamfundet är även kritisk till förekomsten av begreppet ”inom rimlig tid”, vilket riskerar att tolkas olika av olika aktörer.

Om regleringen införs måste det enligt Advokatsamfundet åligga Migrationsverket att säkerställa en möjlig betalningsväg redan innan ett bidrag beviljas. Finns ingen sådan bör detta tydligt kommuniceras med sökanden. Det bör även föras en lista över vilka länder som anses ha säkra betalningsvägar och vilka som saknar detta, för att undvika risken att bidrag söks under falska förespeglingar. Detta för att undvika att någon söker och beviljas ett bidrag, lämnar landet och får sitt uppehållstillstånd återkallat och först därefter behöver konstatera att han eller hon inte får resten av sitt beviljade bidrag till följd av praktiska hinder vid utbetalning. Det måste således på förhand vara säkerställt att det är möjligt att i praktiken betala ut bidraget.

Angående möjligheterna att återkalla beviljat bidrag

Angående utrymmet för återbetalning och återkrav, anser Advokatsamfundet att promemorian saknar en erforderlig risk- och konsekvensanalys utifrån de människor som på grund av ändrade förhållanden i det nya landet befinner sig i fara. Det finns

t.ex. en risk för att personer som frivilligt lämnat Sverige och bosätter sig i ett annat land senare återigen befinner sig i en skyddsgrundande situation, men då inte vågar återvända till Sverige på grund av risken för återbetalningsskyldighet. Det är en brist i promemorian att dessa situationer inte närmare har belysts, liksom att det saknas en analys avseende svenska statens agerande utifrån detta perspektiv.

Vidare anser Advokatsamfundet det vara problematiskt att det inte närmare konkretiserats vem som bedöms vara mottagare av återvandringsbidraget. Om exempelvis en far i en barnfamilj ansöker om, och beviljas, bidrag med följden att familjen lämnar landet och ett av barnen senare når myndig ålder och på eget bevåg återvänder till Sverige. Kan då han eller hon bli återbetalningsskyldig för det bidrag som fadern en gång i tiden sökte och beviljades, och i så fall för hela beloppet eller endast en del av det? En annan tänkbar situation är att en av makarna efter återvandringen vill separera och återvända till Sverige. Kan den personen då bli återbetalningsskyldig för hela den summa som utbetalats, eller bara en del? Det finns i detta sammanhang en risk för att ena maken lagt beslag på hela det utbetalade bidraget och att den andra maken som återvänder till Sverige blir återbetalningsskyldig för pengar som han eller hon aldrig fått del av. Det är sammantaget Advokatsamfundets uppfattning att den aktuella regleringen riskerar att leda till stor oförutsägbarhet och risk för orimliga återbetalningskrav.

Angående utökat familjebegrepp

Promemorian föreslår ett utvidgat familjebegrepp, innefattande dels ”släktingar i rakt upp- och nedstigande led”, dels ”andra anhöriga som ingår i samma hushåll”, dels ”personer som inte ingår i hushållet”. Det anses vara upp till Migrationsverket att utifrån omständigheterna i varje enskilt fall bedöma vilka som bör räknas till familj. Advokatsamfundet avstyrker särskilt denna del av den föreslagna regleringen. Det finns uppenbara risker för att lika fall inte kommer att behandlas lika och att bedömningen av familjebegreppet får orimliga konsekvenser för olika familjeindivider. Riskerna är än större i avsaknad av möjlighet att överklaga beslut i denna del, varför det inte kommer att finnas några prejudicerande avgöranden i frågan (se mer om detta nedan).

Angående avsaknad av möjlighet att överklaga

Advokatsamfundet är vidare kritiskt till att ett beslut om återvandringsbidrag inte kan överklagas. Detta särskilt då beslutet, såsom den föreslagna lagstiftningen är utformad,

kommer att innehålla flera bedömningar avseende inte bara kriterierna för bidraget, utan även tolkningen av familjebegreppet och summan som ska lämnas som bidrag. Avsaknaden av möjlighet att överklaga innebär en rättsförlust för den enskilde. Det förhindrar även prejudicerande avgöranden i de aktuella frågorna, vilket riskerar att leda till att lika fall inte behandlas eller bedöms lika. Advokatsamfundet avstyrker därför förslaget även i denna del.

Angående begränsningen till 12 september 2024

Advokatsamfundet avstyrker förslaget om att begränsa lagstiftningen på det föreslagna sättet. Förslaget i denna del strider mot likabehandlingsprincipen och riskerar leda till att lagstiftningen inte kommer kunna tjäna sitt syfte över tid.

Angående riskerna med lagstiftningen

Promemorians förslag uppges syfta till att ge de som lever i utanförskap eller på andra sätt inte är väl integrerade i landet, en möjlighet att skapa sig en bättre tillvaro genom återvandring till annat land. Det vänder sig således till en grupp människor som är särskilt utsatta. Det kraftigt höjda bidraget utgör ett tydligt incitament för att lämna Sverige, även för dem som svenska myndigheter har bedömt vara flyktingar eller alternativt skyddsbehövande. Advokatsamfundet är kritiskt till avsaknaden av en analys avseende problematiken kring att som stat skapa incitament för utsatta människor som har ett fastställt skyddsbehov, att underkasta sig risker genom att återvända till hemlandet i syfte att erhålla en större summa pengar. Det finns då en risk för att enskilda individer inte gör adekvata riskbedömningar, vilket skulle innebära att svenska staten medverkar till att försätta enskilda i fara. En annan risk är att enskilda individer som lämnat Sverige, senare inte vågar söka skydd i Sverige på nytt, trots en förändrad och nybliven farlig situation i hemlandet, av rädsla för återbetalningsskyldighet (se mer om det nedan).

Advokatsamfundet delar promemorians uppfattning om att ett kraftigt höjt återvandringsbidrag kan innebära andra risker, såsom ökad risk för påtryckningar inom en familj om ena maken eller sambon vill återvända, men inte den andra, eller att barn i större utsträckning måste lämna Sverige mot sin vilja eller att familjekonstellationer splittras. Detta är risker som närmare bör utredas. Att bestämmelsen är fakultativ och att barnets bästa ska beaktas även vid beslutsfattandet avseende återvandringsbidrag, är inte tillräckligt för att motverka de ökade riskerna.

Advokatsamfundet kan därtill svårligen se en ordning i vilken Migrationsverket skulle avslå en förälders ansökan om återvändringsbidrag med motiveringen att det är barnets bästa att kvarbli i Sverige. Därtill skulle ett sådant beslut i sig kunna innebära risker för det aktuella barnet, som då ofrivilligt blir orsaken till det nekade bidraget.

I betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53) bedömer utredningen att ett höjt återvändringsbidrag skulle kunna skada integrationen, då det kan skicka en signal till bidragets målgrupp om att den är oönskad i Sverige. Advokatsamfundet delar denna bedömning och anser att det med promemorians förslag även finns risk för att också andra personer med utländsk härkomst uppfattar sig som oönskade i vårt land.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander